

Héctor Alonso

Espacio Mestizo. Llenguatges artístics des de la comunitat amb menors en risc, als barris de Lleó

Resum

Treballar vincles i educar des de l'acompanyament de processos vitals és clau, en el treball amb persones amb vincles negatius o amb falta de vincles i referents positius, en la seva vida. Poder aparèixer l'educador com una relació significativa i vinculant, amb el problema afegit i clàssic del compromís personal i la transferència i, fins i tot, ingerència en la vida privada. L'aposta educativa des de la Fundació en aquest sentit és molt clara, cal crear, mantenir i desenvolupar el vincle educatiu amb els nostres adolescents.

Paraules clau

Comunitat, Convivència, Emoció artística, Grafit, Intervenció, Respecte, Solidaritat

Espacio Mestizo. Lenguajes artísticos desde la comunidad con menores en riesgo, en los barrios de León

Trabajar vínculos y educar desde el acompañamiento de procesos vitales es clave, en el trabajo con personas con vínculos negativos o con falta de vínculos y referentes positivos, en su vida. Poder aparecer el educador como una relación significativa y vinculante, con el problema añadido y clásico del compromiso personal y la transferencia e, incluso, injerencia en la vida privada. La apuesta educativa desde la Fundación en este sentido es muy clara, hay que crear, mantener y desarrollar el vínculo educativo con nuestros adolescentes.

Palabras clave

Comunidad, Convivencia, Emoción artística, Grafiti, Intervención, Respeto, Solidaridad

Espacio Mestizo. Community artistic languages with minors at risk at León neighborhoods.

To work bonds and to educate through ongoing support in vital processes are key points in the work with people with negative bonds or with lack of bonds and positive references in their life. The relationship with the educator should be considered significant and binding, but with the added and classic problem of personal commitment and transference, and even the interference in private life. The educational stance of the Foundation in this sense is very clear: educational bonds with our adolescents must be created, sustained and developed.

Key words

Community, Life together, Artistic emotion, Graffiti, Intervention, Respect, Solidarity

Com citar aquest article:

Alonso, H. (2012). "Espacio Mestizo. Llenguatges artístics des de la comunitat amb menors en risc, als barris de Lleó". *Educació social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 50, pp 138-143

▲ *Espacio Mestizo*. Llenguatges artístics des de la comunitat amb menors en risc, als barris de Lleó

Hay solo una raza... la Humana. (Grafiti final de Espacio Mestizo)

L'experiència que es descriu a continuació es basa en uns principis que defineixen el projecte i expliquen les accions dutes a terme en el temps. Sense conèixer aquests principis no es podria, doncs, arribar a conèixer la proposta en tota la seva dimensió.

La primera intuïció i, per tant, el model d'intervenció va ser la d'educar des de l'emoció artística. Educar suggerint l'estimulació de petites emocions que puguin crear en l'adolescent un pilar de confiança, autorealització i admiració. I no veure aquesta orientació com un Cap, o com un Tot, sinó com un complement a la tasca educativa més racional o quotidiana. Vam comprovar que des d'aquesta forma de *fer* i de *veure* la nostra feina, els educadors ens rebel·làvem a allò quotidià, a la rutina, lluitant així contra la síndrome de *burnout* que sempre amenaça la nostra professió.

El segon motor que contextualitza la nostra feina inequívocament és el carrer o barri com a espai d'intervenció. Què volem del carrer? Reapropiar-nos-el com l'espai comunitari que és, no com el factor de risc o el generador de conflictes. Lluitar contra la idea comuna i prefixada socialment del carrer com a espai de risc i negativitzador atès, sobretot, a la imatge projectada pels mitjans dels guetos creats en el marc de les grans ciutats, o d'altres no tan grans. Reivindicar aquest espai com a positiu, natural i propi de l'acció educativa. Apoderar-nos dels espais públics que són els nostres, de tots. Cercar la identitat subjectiva en un espai de convivència objectiva, on les normes que s'estableixen des de la imposició legal es vegin complementades per la modulació moral, de qui, en aquell moment i físicament, està en l'espai. Tot això fa que el jove, vegi el lloc públic com un espai de llibertat, i els educadors ho veiem com un context on vertebrar la personalitat, la identitat en societat i la reflexió sobre el concepte com convivència, respecte i solidaritat.

Treballar vincles i educar des de l'acompanyament de processos vitals és clau, en el treball amb persones amb vincles negatius o amb falta de vincles i referents positius, en la seva vida. Poder aparèixer l'educador com una relació significativa i vinculant, amb el problema afegit i clàssic del compromís personal i la transferència i, fins i tot, ingerència en la vida privada. L'aposta educativa des de la *Fundación* en aquest sentit és molt clara, cal crear, mantenir i desenvolupar el vincle educatiu amb els nostres adolescents

Espacio Mestizo neix de l'aposta per combinar llenguatges artístics, menors en risc i comunitat en el projecte "Construyendo Mi Futuro¹" que la *Fundación Juan Soñador*² porta a terme a la ciutat de Lleó i neix també a partir d'una investigació de Final de Màster³.

Què volem del carrer?
Reapropiar-nos-el com l'espai comunitari que és, no com el factor de risc o el generador de conflictes

És *Mestizo* perquè uneix diferents cultures entre els seus integrants (Marroc, Algèria, República Dominicana, Colòmbia, Espanya...), però també perquè amb aquesta iniciativa es pretén unir els adolescents de tres barris perifèrics de Lleó en una acció prolongada comuna. És *Mestizo* perquè en la diferència hi ha la igualtat. Els destinataris tenen entre 14 i 18 anys. El projecte va començar amb l'assemblea plenària el dia 22 de novembre de 2010 i va acabar, oficialment el 22 de maig de 2011.

Tot va començar amb una reunió plenària el 22 de novembre. En aquesta primera reunió es va parlar de les normes i idees que ens influïrien en el procés. Els educadors passem a ser unes persones de referència, sense la connotació formalista o institucional, (gràcies a la qual cosa ens van poder conèixer més íntimament). Continuem amb unes sessions d'estimulació artística, on compartim un espai d'interacció a nivell artístic. Ells van deixar que sabéssim les accions que els agradaven i nosaltres els vam mostrar alguns models de tallers semblants que poguéssim dur a terme. Es van triar activitats, sobretot les relacionades amb el Hip Hop, especialment el món del Grafit, del Break Dance i del DJ, així com, les àrees de circ i acrobàcies i del món gràfic, en el seu vessant de foto i vídeo.

Aquí només m'aturaré en la descripció del procés del taller de grafits, que va ser l'elegit per ells per ser el primer.

Primera Fase: Presentació del Taller de Grafit

Aquesta fase va abastar des del 10 de desembre fins al 26 de gener. Els participants ens van llançar la idea d'anar a veure grafits per la ciutat, sense que nosaltres els haguéssim proposat començar amb aquest taller. Es va modular un grup de cinc o sis adolescents que estaven molt motivats en l'activitat, a qui li demanem iniciativa i il·lusió per impulsar la decisió. *En ells vam deixar la responsabilitat de buscar més joves per al taller.* Vam aconseguir reunir 23 nois i noies en la presentació del taller de grafit i aprofitant l'ocasió vam presentar els que serien els tallers posteriors, el de circ i el de fotografia. Van ser ells els protagonistes, fins al punt que si no aconseguïem reunir més nois i noies no podríem haver començat.

Segona Fase: “Qui ets/quin grafiter vols ser?”

Aquesta primera etapa va durar des del 31 de gener fins al 7 de febrer. Se'ls instava a què es redescobriessin ells mateixos, que abans que res es busquesin un sobrenom i si ja el tenien, veure si podien evolucionar-lo. Un cop trobat, creaven la seva primera signatura. L'objectiu era partir d'aquests interrogants personals en reafirmació de la pròpia identitat: qui sóc, quins trets

vull que em defineixin, si vull manifestar la meva cultura a la meva identitat (signant en àrab, per exemple). Era reelaborar a partir d'una emoció i il·lusió creativa i artística el procés d'autoconeixement donant-los una opció per poder evolucionar aquesta imatge d'un mateix. Afavorir el canvi, ni que sigui en aquest espai, de rol. Connectem aquí amb el nivell personal. *Des de qui sóc? i qui vull ser? ens mostrem al grup.* Qui no omplia els seus materials escolars amb les seves signatures de petits?, qui no volia dir al món, aquí estic? Des d'aquesta emoció universal comencem el taller.

Tercera Fase: "...I ara?: Junts millor".

Aquesta fase va durar des de la vora de tres setmanes. Es tractava de fer murals comuns, on es realitzaven les signatures, es jugava amb la grandària i l'espai. Després havien de triar uns colors per al farciment de les lletres, per al contorn de la signatura, i per al fons, i els proposàvem que portessin la mateixa firma que s'havia treballat tota en un foli amb aquests colors, per tal construir un mur virtual amb colors unitaris. Sempre es treballava la concepció a escala, dissenyar esbossos en un foli per després dur-los a la paret. Així que estudiar el grafit, la composició, l'equilibri, els colors, era tasca de taula i de grup. Dificil tasca semblava, ja que *a priori* a ells que no els agradava treballar en taula.

Després de moltes setmanes de treball en taula i amb retoladors i pintures el grup estava disposat a utilitzar un *spray*. Per això pensem en rehabilitar un vell magatzem. Parlem amb els propietaris dels espais i ens van deixar realitzar l'acció. El que vam fer va ser una rehabilitació (vam desenrunar, netejar i pintar) creativa (es van realitzar cinc grans grafits per parelles, amb firmes o combinació d'aquestes). L'èxit d'aquesta fase, va radicar en l'esforç i el sacrifici. Els adolescents ens van demostrar que quan estan *motivats i identificats* s'impliquen i tiren molta feina endavant.

Quarta Fase: "Primer encàrrec", "Assalt final" i "Grafit al món"

El "Primer Encàrrec" va durar unes quatre setmanes aproximadament. L'equip, que continuava amb l'estratègia de seguir acompanyant el procés i en comunicació plena amb la comunitat, va proposar als xavals decorar la Sala de Música de la seu de la *Fundación* de Lleó, usada setmanalment, per nois del Centre de Dia. La clau era que si volíem ser una *Crew*, és a dir, un grup de *grafiters*, en alguns moments hauríem d'acceptar encàrrecs sobre qüestions tant de fons i de manera que no depenguessin de nosaltres. Es va decorar la sala amb els logos de les tres institucions que ens havien

sol·licitat l'encàrrec. Els adolescents van seguir practicant el procés tècnic. I tot reforçant allò après. La idea central d'aquesta etapa va ser la d'allunyar-nos de nosaltres mateixos per fer alguna cosa pels altres, però en grup, no individualment.

El "Assalt Final". El dia 27 d'abril els vam proposar participar com a entitat a *Municipalia* (que és un acte comunitari organitzat per les escoles esportives de l'Ajuntament de Lleó, on hi ha una zona reservada a l'Oci Actiu, que es va celebrar el 21 de maig). Aquest mateix dia els plantejarem abordar uns murs al carrer a tall de festa final, i que pensessin quin missatge volíem llançar al món des d'aquestes parets el dia 22 de maig. Hi van accedir, una mica atònits i sorpresos per la magnitud de la proposició, a les dues propostes, encara que la que més li preocupava era la de *Municipalia*. Junts elaborem a què anava consistir l'acció de *Municipalia*. El procés d'aprenentatge es va adaptar a una activitat breu d'uns 20 minuts, on els nois i noies de *Municipalia* poguessin aprendre allò que sabien els adolescents d'*Espacio Mestizo*. Va ser l'activitat més transformadora. *Ells van ser professors en aquest taller*. I ajudar t'ajuda, així com, ensenyar t'ensenyà

El "Grafit al Món" va ser una festa a la qual convidem tots els nostres amics i amigues dels tres barris dels que procedíem, en què per fi, vam fer un gran grafit en un mur. Un grafit al món, al costat de la nostra gent. Des dels barris a tota la gent que en aquests anys ho contemplaran. Van tornar a fer l'esbós, es van repartir les parts i pintar un lema, una frase, una mica més que sis paraules: Hi ha només una raça ... la humana.

Amb aquesta acció vàrem tancar el cicle educatiu i havíem complert les expectatives, tots els agents. Un vincle nou va créixer. La llavor de l'èxit es va instal·lar en cada un de nosaltres transformant. El reconeixement comunitari ens va fer persones més segures i capaces.

M'agradaria ressaltar a tall de conclusió el procés pedagògic que contenen les diverses accions dutes a terme. Procés que apodera, que transforma i que promociona als adolescents, com es va verificar en la investigació paral·lela. Es partia des del jo, des del *nivell personal*, on podíem tornar a triar com mostrar-nos al món, al grup i davant d'un mateix. Un tornar a néixer com a artista. Passem pel *nivell interpersonal*, que va ser la fase més extensa en el temps. On per necessitat material i per desig exprés, ens vàiem com a artista davant i al costat d'altres artistes en singulars condicions, i en el mateix pla. Necessitàvem l'altre per expressar el que volíem. Un cop format el grup des de la necessitat i el desig arribem al *nivell comunitari*, on ens exposàvem com a grup a la valoració de la comunitat. On des del grup podíem expressar alguna cosa a la comunitat, i en aquest etern camí d'anada i tornada, la comunitat a través dels seus agents i de les persones ens retornaven el seu parer. Aquesta devolució va ser clau per consolidar el procés de transformació i de promoció dels adolescents que van ser *Espacio Mestizo*.

També vam concloure que l'adolescent s'ha de sentir protagonista del procés artístic, des de l'inici i fins al final. La importància que el procés artístic sigui acollida flexible des dels seus interessos. Donar-los la responsabilitat d'acollir també els adolescents; Que la dinàmica, normes i la definició d'espais i contingut sigui fruit del diàleg; És important, que hi hagi moments de racionalització del procés. I anar racionalitzant èxits, no esperar massa a crear; El procés com a mitjà per educar des de l'esforç, l'espera, l'escolta, la superació de la frustració i el treball des de la incertesa i la constància; La confiança amb l'educador i amb els experts, que generen expectatives i moments de superació personal; Dotar del coneixement tècnic precís i en la mesura justa perquè el procés de creixement personal sigui més objectiu, més productiu i més concret: la finalització del procés tot tornant a la comunitat un producte. Va ser determinant usar el llenguatge artístic del grafit dins el moviment del Hip Hop. Ja en el marc teòric veia com sorprenent, com el Hip Hop era un potenciador de nous conceptes de ciutadania.

Héctor Alonso Martínez
loahorcado@gmail.com

- 1 “Construyendo Mi Futuro” és un projecte marc subvencionat per la Junta de Castella i Lleó i que es realitza des de les corporacions municipals i diputacions. En aquest cas és un contracte entre l'Ajuntament de Lleó i la *Fundación Juan Soñador*. És un projecte d'intervenció amb adolescents, enfocat en un barri concret de la ciutat. Barreja captació i educació de carrer amb treball de grup, en la línia de la promoció de factors que realcen i protegeixen el desenvolupament integral de l'adolescent.
- 2 La Fundación Juan Soñador és una iniciativa social de la Família Salesiana en el seu afany de donar respostes socials i educatives a col·lectius que es troben en situació de risc i exclusió social, especialment els joves. Treballa a tot el Nord-oest d'Espanya: a Galícia, Castella i Lleó i Astúries. Per a més informació vegeu www.fundacionjuans.org
- 3 El màster: “Models i estratègies d'acció social i educativa en la infància i adolescència” l'organitza la Fundació Pere Tarrés. Va ser un treball que va combinar un vessant de recerca, amb una hipòtesi de treball: *Els llenguatges artístics urbans augmenten l'autoestima amb adolescència en risc, així com, milloren la relació vincular amb l'educador i creen espais de promoció social*, i una vessant d'implementació que va ser bàsicament la posada en marxa d'un projecte de millora, aquest va ser, *Espacio Mestizo*. La metodologia emprada en ambdues vessants va ser la Comunicativa Crítica.